

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Правоторової Ольги Михайлівни на дисертацію Манжос Наталії Володимирівни на тему «Публічне адміністрування запобігання та протидії домашньому насильству в Україні», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Сучасне європейське суспільство характеризується гуманністю та безумовними гарантіями щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Не є винятком із цього правила й сімейні відносини. В умовах сьогодення в Україні створено певні умови для протидії та запобіганню насильству в сім'ї. Зокрема це питання є врегульованим і на законодавчому рівні через ухвалення та вступ у дію Закону України від 7 грудня 2017 р. «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Треба розуміти, що наше суспільство перебуває на перехідному етапі розвитку від псевдосоціалістичного до розвиненого демократичного, в якому принцип верховенства права має бути змістом і сутністю адміністративної діяльності публічної адміністрації, зокрема у сфері публічного забезпечення спокою, поваги та безпеки осіб у сім'ї. Зрозуміло, що втручання суб'єктів публічної адміністрації в сімейні відносини є крайнім і небажаним кроком. Однак виваженим, якщо на терезах справедливості права стоять такі цінності, як честь, гідність, свобода, здоров'я пригніченого члена сім'ї. Із розвитком громадянського суспільства, підняттям правової культури та правосвідомості громадян у галузі сучасного сімейного права такий вплив буде зменшуватися. Однак повністю він, на жаль, ніколи не буде припинений через схильність окремих людей до несправедливих діянь.

Саме на цих, надзвичайно важливих аспектах акцентує свою увагу Манжос Наталія Володимирівна і ще раз підкреслюючи актуальність роботи.

Таким чином, враховуючи дійсно перехідний етап нашого суспільства від псевдосоціалістичного до розвиненого демократичного, так званий

дисбаланс, про який також зазначає здобувачка, що втручання суб'єктів публічної адміністрації в сімейні відносини є крайнім і небажаним кроком, проте пригнічений член сім'ї потребує захисту, не порушення його прав і свобод та багато інших особливостей які важко розкрити в одному відгуку, актуальність дисертації Манжос Наталії Володимирівни на тему «Публічне адміністрування запобігання та протидії домашньому насильству в Україні», є беззаперечною.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані у дисертації, їх достовірність, новизна

Достовірність та теоретичні обґрунтованість наукових положень висновків та рекомендацій, які сформульовані в дисертаційному дослідженні забезпечена в першу чергу достатнім обсягом теоретичного та практичного матеріалу, що був опрацьований дисертанткою під час підготовки та написання дисертаційного дослідження, а також застосуванням широкого спектру загальнонаукових та спеціальних методів дослідження для отримання пропозицій та висновків.

У процесі дослідження було використано сукупність загальнофілософських, загальнонаукових, загальнологічних і спеціальних юридичних методів наукового пізнання.

За допомогою методу *діалектики* було виявлено й узагальнено чинники проблематики щодо сутності юридичної природи публічного адміністрування запобігання та протидії домашньому насильству, принципу верховенства права у цій сфері, соціально-правової природи явища «двох сімейних життів» (підрозділи 1.1, 1.2, 3.3).

Основою забезпечення комплексності дослідження стало використання методу *системного аналізу* (розділи 1–2, підрозділ 3.1). Загальнонауковий *дедуктивний* метод використовувався для виявлення й узагальнення меж і принципів аналізованого дослідження (підрозділи 1.1, 1.2). *Індуктивний* метод дозволив здійснити аналіз від одиничного до загального, розкрити нормативне забезпечення, адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної

адміністрації, інструменти публічного адміністрування та методи адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо запобігання та протидії домашньому насильству (підрозділ 1.3, розділ 2). *Логіко-семантичний* метод широко використовувався практично в усіх підрозділах дисертації для з'ясування та аналізу думок учених з аналізованої проблематики (розділи 1-3).

Формально-догматичний метод наукового пізнання дав можливість здійснити аналіз чинного вітчизняного та зарубіжного законодавства (розділи 1-2, підрозділ 3.1). За допомогою *соціологічного* методу було проведено й оброблено результати соціологічного опитування (додаток Б до дисертації). Методи *правового прогнозування* та *правотворчості* дали можливість розробити зміни й доповнення до законодавства у сфері публічного адміністрування запобігання та протидії домашньому насильству (підрозділ 3.1).

Нормативну основу дисертаційного дослідження становлять Конституція України, національні законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти у сфері публічного адміністрування запобігання та протидії домашньому насильству в Україні, а також відповідне міжнародне та зарубіжне законодавство.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять узагальнення адміністративної діяльності Міністерства соціальної політики України, місцевих органів виконавчої влади і місцевого самоврядування, підрозділів Національної поліції України, суб'єктів громадянського суспільства, а також відповідна судова практика та результати соціологічного опитування 647 громадян.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки і пропозиції впроваджено та надалі може бути використано в: науково-дослідній сфері – для подальшого теоретичного розроблення питань щодо публічного адміністрування запобігання та протидії домашньому насильству в Україні (акт упровадження Науково-дослідного інституту морського і космічного права); правозастосовній діяльності – використання одержаних результатів підвищило ефективність урегулювання суперечок, пов'язаних із домашнім насильством

(акт упровадження Кілійського районного суду Одеської області); освітньому процесі – матеріали дисертації використано під час підготовки навчальних матеріалів з дисципліни «Актуальні проблеми адміністративного права», у підготовці відповідних підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій (акт упровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

Результати дисертаційного дослідження можуть бути корисними як для науковців, які працюють у сфері адміністративного права, так і для сфери діяльності поліцейських та інших суб'єктів публічної адміністрації, що працюють у цій сфері.

Мета роботи полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу теоретико-методологічних засад, нормативно-правових актів та інших джерел в аналізованій сфері розв'язати наукове завдання щодо публічного адміністрування запобігання та протидії домашньому насильству в Україні.

Відповідною гарантією достовірності та теоретичної обґрунтованості наукових положень висновків та рекомендацій, сформульованих автором є вірно поставлена мета та завдання дослідження, логіка викладеного матеріалу. Структура дисертаційної роботи дозволила автору повно охопити предмет дисертаційного дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів аргументується тим, що дисертація є одним із перших монографічних досліджень, присвячених розв'язанню наукового завдання щодо публічного адміністрування запобігання та протидії домашньому насильству в Україні. У результаті проведеного дослідження автором сформовано низку висновків, рекомендацій і пропозицій, відмінних від раніше одержаних результатів, зокрема:

- уперше сформовано авторське категорійне поняття публічного адміністрування запобігання та протидії домашньому насильству як системи адміністративно-правових засад і заходів, що здійснюються суб'єктами публічної адміністрації на основі реалізації норм адміністративного права з метою недопущення, запобігання неприємних, небажаних та (або) юридично карних діянь, що вчиняються щодо будь-якого члена сім'ї, а також система

інструментів публічного адміністрування стосовно забезпечення заступництва публічних органів за них, а також адміністративної діяльності публічної адміністрації, спрямованої проти домашнього насильства, перешкоджання та припинення його, надання допомоги постраждалій особі та забезпечення невідворотності притягнення кривдників до адміністративної або (та) іншого виду відповідальності;

- уперше у межах розгляду принципу непропорційного впливу домашнього насильства розроблено засади розмежування критеріїв щодо трудового виховання дітей і молоді та їх трудової експлуатації, до яких віднесено, по-перше, біологічні, медичні чинники щодо допустимості обмеженої фізичної праці дітьми, які мають визначатися нормами адміністративного права залежно від віку, статі та фізичного розвитку, по-друге, факультативним уточнювальним критерієм допустимості дитячої праці є мета такої праці (виховання і навчання чи експлуатація);

- удосконалено наукові положення щодо нормативного забезпечення публічного адміністрування запобігання та протидії домашньому насильству в Україні, серед яких визначаються численні норми міжнародного, європейського та вітчизняного права, при цьому міжнародні та конституційні норми права визначають засади, профільний та інші закони України, а також підзаконні нормативно-правові акти визначають заходи та адміністративні процедури щодо захисту прав осіб від домашнього насильства, адміністративні обмеження і вид відповідальності щодо кривдників;

- отримали подальшого розвитку наукові положення щодо адміністративно-правового статусу суб'єктів публічної адміністрацій у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, який полягає в сукупності їх компетенції, спеціальної правосуб'єктності та адміністративної відповідальності;

- отримали подальшого розвитку наукові положення щодо компаративістичної характеристики запобігання та протидії домашньому насильству як високих стандартів, визначених у міжнародних нормативно-

правових актах щодо ефективного відновлення суб'єктами публічної адміністрації та громадським суспільством національних держав чеснот жертв домашнього насильства та попередження таких діянь;

Тобто роботі притаманна наукова новизна, порушено ряд неосвітлених вітчизняною адміністративною наукою проблем, вирішення яких дозволить ефективніше організувати та реалізовувати діяльність відповідних органів публічної адміністрації, що працюють в цій сфері.

У висновках дисертації на основі теорії адміністративного права, чинного законодавства та досягнень публічних органів влади наведено нове розв'язання наукового завдання щодо публічного адміністрування запобігання та протидії домашньому насильству в Україні. Доведено, що зміст публічного адміністрування запобігання та протидії домашньому насильству складається: за структурою – із засад запобігання та протидії домашнього насильства; адміністративно-правового статусу публічної адміністрації, яка здійснює запобігання та протидію домашньому насильству в Україні; інструментів публічного адміністрування запобігання та протидії домашньому насильству в Україні; адміністративної відповідальності в цій сфері; за складом – це недопущення домашнього насильства, відвертання неприємних наслідків домашнього насильства, заступництво публічних органів осіб, які постраждали внаслідок домашнього насильства, припинення домашнього насильства, надання допомоги особам, які постраждали внаслідок домашнього насильства, відшкодування шкоди постраждалим особам; забезпечення невідворотності притягнення кривдників до адміністративної або (та) іншого виду відповідальності; за способом захисту поділяється на судові та квазісудові (адміністративні) заходи тощо.

Виявлено й узагальнено, що міжнародний та зарубіжний досвід адміністрування запобігання та протидії домашньому насильству доводить, що на міжнародному та європейському рівнях встановлено високі стандарти стосовно запобігання та протидії домашньому насильству, які вимагають від публічної влади визнавати високі стандарти в цій сфері та ефективно їх

гарантувати. У діяльності ФРН слухним є ефективний досвід оперативного реагування поліцейських на факти домашнього насильства, у Франції – захисту потерпілих від кібердомагання, в Іспанії – слушні заходи щодо попередження домашнього насильства.

Удосконалено напрямки і сформовано конкретні пропозиції щодо вдосконалення законодавства стосовно публічного адміністрування запобігання та протидії домашньому насильству. Зокрема запропоновано: ратифікувати Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульську конвенцію); більш широко використовувати суб'єктам публічної адміністрації заходи переконання щодо зменшення впливу віктимологічних чинників; упровадження взаємодії та одночасно здорової конкуренції органів публічної влади і суб'єктів громадянського суспільства у цій сфері; Уряду України утвердити комплексну програму протидії домашньому насильству; викоринити випадки насильства над дітьми в закладах інституційного виховання та догляду; посилити роль батьків та їх відповідальність у вихованні та навчанні дітей; виважено здійснювати упровадження в Україні ювенальної юстиції; концепції протидії економічному насильству членів подружжя щодо врегулювання суспільного явища «двох сімейних життів»; увести адміністративну відповідальність фізичних осіб, якщо ті стали свідками домашнього насильства й не присікли його та (чи) не повідомили про це правопорушення в органи Національної поліції України.

Таким чином, висновки дисертації є цілісними, логічними та обґрунтованими, відповідають меті за завданням дослідження та містять важливі теоретичні положення щодо вдосконалення публічного адміністрування діяльності органів у цій сфері.

Повнота викладення наукових результатів в опублікованих працях здобувача

Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднено та обговорено на трьох науково-практичних конференціях:

«Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи» (м. Київ, 9–10 березня 2018 р.), «Актуальні питання розвитку та взаємодії публічного та приватного права» (м. Львів, 15–16 березня 2019 р.), «Реформування національного та міжнародного права» (Одеса, Україна, 17–18 січня 2020 р.).

Перелік наукових праць, що опубліковані здобувачем та аналіз їх змісту свідчить про те, що наукові результати, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження достатньо повно викладені у вітчизняних наукових фахових виданнях, пройшли апробацію у науково-практичних конференціях.

Дискусійні положення дисертаційної роботи

За результатами розгляду роботи, потрібно також звернути увагу дисертанта на наступні дискусійні положення в роботі:

1. У підрозділі 1.1 «Поняття публічного адміністрування запобігання та протидії домашньому насильству» на мій погляд, дещо мало уваги приділено саме психологічному насиллю в сім'ї, слід було б зупинитися на цьому виді насильства більш детально, від цього дисертаційне дослідження тільки виграло б.

2. Потребує додаткового обґрунтування, принцип непропорційного впливу домашнього насильства, розроблено засади розмежування критеріїв щодо трудового виховання дітей і молоді та їх трудової експлуатації. Хотілося б уточнити ці критерії та їх основу більш детально.

3. У підрозділі 1.3 «Адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють запобігання та протидію домашньому насильству» забагато уваги приділено поняттю «адміністративно-правовий статус», навіть зазначається, що є адміністративно-правовим статусом вищих навчальних закладів МВС України, можна було б одразу перейти до більш конкретного розгляду суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють запобігання та протидію

домашньому насильству, від цього якість цього підрозділу тільки покращилася б.

4. У роботі у підрозділі «Міжнародний та зарубіжний досвід адміністрування запобігання та протидії домашньому насильству» автор вказує міжнародні та європейські міжнародно-правові акти встановили високі стандарти щодо запобігання та протидії домашньому насильству. Вони вимагають, щоб публічна влада і приватні структури визнавали та забезпечували їх імплементацію в національне законодавство і гарантували їх ефективне виконання суб'єктами публічної адміністрації, це дуже важлива парадигма.

Також Манжос Н.В. досліджує досвід ФРН, Франції, Польщі, Іспанії, проте хотілося б зупинитися на тому, яка країна на погляд здобувача є найбільш вдалою, в яких аспектах та як їх можна пристосувати в Україні.

5. У підрозділі 3.1 дисертації визначено, як бачимо, питання фінансування притулків для жертв домашнього насилля є дуже важливим чинником існування такого притулку загалом і потребує підтримки з боку місцевих бюджетів. Які ще б автор запропонувала джерела фінансування та розвитку системи притулків в Україні?

В тім зазначені зауваження та побажання мають переважно дискусійний характер, тому суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Загальні висновки

Дисертаційна робота Манжос Наталії Володимирівни на тему «Публічне адміністрування запобігання та протидії домашньому насильству в Україні», виконана на високому науковому рівні, є завершеним самостійним дослідженням, характеризується єдністю змісту і свідчить про особистий внесок здобувачки в науку.

Висновки та рекомендації, що отримані під час дослідження мають важливе практичне та теоретичне значення для оптимізації та підвищення

ефективності діяльності територіальних органів публічної адміністрації, що працюють в цій сфері.

За змістом та оформленням дисертація Манжос Наталії Володимирівни відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів. Зміст автореферату ідентичний змісту дисертації та її основним положенням.

Отже, дисертаційне дослідження на тему «Публічне адміністрування запобігання та протидії домашньому насильству в Україні» є комплексним, завершеним монографічним дослідженням, а її автор – Манжос Наталія Володимирівна гідна присвоєння наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07. – адміністративне право і процес; фінансове право, інформаційне право.

Офіційний опонент:

Доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного
і міжнародного права
та правоохоронної діяльності
Херсонського державного університету

Ольга Правоторова

Підпис *О. Правоторова*
підтверджую начальник ВК
Сураєв И. А.